

Miradet ZULIĆ

Muzička akademija Univerziteta u Istočnom Sarajevu
m.zulic@bih.net.ba

INSTRUMENTALNI ANSAMBLI U SJEVEROISTOČNOJ BOSNI U PERIODU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Apstrakt: Značajnu ulogu u razvoju muzičkog života u sjeveroistočnoj Bosni u periodu između dva svjetska rata, osim pjevačkih društava, odigrali su instrumentalni ansambli. Među najaktivnijim su bili tamburaški ansambli i limeni duhački orkestri. Tamburaški ansambli su najčešće osnivani pri nekom društvu ali je bio i zavidan broj ansambala koje su formirali radnička i sindikalna omladina. Osim tamburaških ansambala, brojni su bili i limeni duhački orkestri, u narodu popularno poznati pod nazivom – limena glazba. S obzirom da institucionalno organiziranje muzičkih škola u ovom periodu nije postojalo, muzičko opismenjavanje i obrazovanje na raznim instrumentima odvijalo se kroz privatne časove, te razne kurseve i tečajeve pri tamburaškim ansamblima i limenim duhačkim orkestrima. Ovaj period ostaće zapamćen po djelovanju Vojnog orkestra u Tuzli. Članovi orkestra, većinom češkog porijekla, bili su školovani muzičari, a orkestar je po zastupljenosti različitih instrumenata i svojoj konfiguraciji djelovao kao kamerni simfonijski orkestar. Zadaci istraživanja obuhvatali su pronalaženje, prikupljanje i analizu podataka, sa osnovnim ciljem rasvjetljavanja činjenica o djelatnosti instrumentalnih ansambala u sjeveroistočnoj Bosni u ovom periodu i njihovom doprinosu razvoju muzičke kulture.

Ključne riječi: Instrumentalni ansambli, sjeveroistočna Bosna, 1919–1941.

INSTRUMENTAL ENSEMBLES IN NORTHEAST BOSNIA IN THE PERIOD BETWEEN THE TWO WORLD WARS

Abstract: In addition to singing societies, instrumental ensembles played a significant role in the development of musical life in northeastern Bosnia in the period between the two world wars. Among the most active were tamburitza ensembles and brass bands. Tamburitza ensembles were most often founded within a society, but there was also a considerable number of ensembles formed by workers' and trade union youth. In addition to tamburitza ensembles there were also numerous brass bands, popularly known as - brass music. Since the institutional organization of music schools did not exist in this period, musical literacy and education on various instruments took place through private lessons, and various courses and courses at tamburitza ensembles and brass bands. This period will be remembered for the activities of the Military Orchestra in Tuzla. The members of the orchestra, mostly of Czech origin, were educated musicians, and the orchestra, in terms of the representation of various instruments and its configuration, operated as a chamber symphony orchestra. The research tasks included finding, collecting and analyzing data, with the main goal of shedding light on the activities of instrumental ensembles in northeastern Bosnia during this period and their contribution to the development of musical culture.

Keywords: *Instrumental ensembles, north-eastern Bosnia, 1919-1941.*

UVOD

Instrumentalni ansambli u sjeveroistočnoj Bosni u periodu između dva svjetska rata djelovali su slično kao i u periodu Austro-Ugarske uprave. U ovom periodu je djelovao veći broj ansambala i orkestara ali i manjih sastava koji nisu djelovali u prethodnom periodu. Najznačajnija razlika je u djelovanju Vojnog orkestra u Tuzli, koji je ostvario značajnu saradnju sa nekoliko pjevačkih društava. Na taj način je i građanstvo imalo priliku da se susretne sa izvođenjem značajnijih instrumentalnih orkestarskih djela kao i raznih arija iz opera poznatih svjetskih kompozitora. Prilikom obavljanja zadataka istraživanja i izrade rada korištene su historijska metoda, komparativna metoda, metoda analize i sinteze, induktivne metode prikupljanja podataka, metoda klasifikacije i metoda deskripcije.

Tamburaški ansambli

Iako u ovom periodu u sjeveroistočnoj Bosni nisu djelovale muzičke škole, tamburica se fakultativno učila u tadašnjim gimnazijama. Tamburaški ansambl u tuzlanskoj gimnaziji je samo nastavio tradiciju iz prethodnog perioda, dok je 1919. osnovana i Gimnazija u Bijeljini. To je ujedno bila prva novoosnovana gimnazija u Bosni i Hercegovini nakon Prvog svjetskog rata.¹ Poslije samog osnivanja, u bijeljinskoj gimnaziji je osnovan đачki tamburaški orkestar a prvi rukovodilac orkestra bio je Zijah Bulić.² Zahvaljujući njemu, đaci su stekli osnovna potrebna znanja i osposobili se za notno muziciranje.

Poslije njegovog odlaska iz Bijeljine, rad s orkestrom preuzeo je ruski emigrant Aleksandar Aleksandrovič. Imajući u vidu činjenicu na nepostojanje muzičke škole, za učenike koji su pokazali interes, dodatno je organizirana i nastava sviranja na instrumentu. Ti učenici su postepeno uključivani u školski ansambl. Poslije nastavnika Aleksandroviča, ansamblom je rukovodio Izidor Koh, a nedugo zatim 1923. hor i orkestar preuzima Stevan Krnić. Pod rukovodstvom nastavnika Krnića postizani su još zapaženiji rezultati i uspjesi. Pored djelovanja u školi, nastavnici muzike imali su odobrenje za izvođenje privatnih časova i privatnim licima, jer je to doprinosilo općem muzičkom obrazovanju ostalog građanstva.

Po završetku Prvog svjetskog rata, mnogi tamburaški ansambli koji su djelovali u prethodnom periodu su obnovili svoju djelatnost. Među prvima su bili ansambli Srpskog pjevačkog društva "*Njeguš*" i Hrvatskog pjevačkog društva "*Majevica*" iz Tuzle. Međutim, ovi ansambli su uvijek bili u sjeni horova koji su djelovali u ovim društvima. U društvima osnovanim na konfesionalnoj osnovi, tamburaški ansambli djelovali su još u društvu *Srpski soko* u Tuzli kao i u Brčkom gdje je djelovalo Muslimansko prosvjetno društvo "*Islahijet*".³ U ovom društvu su se pored pozorišne sekcije intenzivirale i aktivnosti na kulturnom planu, što je uticalo na formiranje tamburaškog ansambla. Od muslimanskih društava u Gračanici je djelovala "*Narodna uzdanica*", pri kojoj je djelovao

¹ Prije otvaranja Gimnazije u Bijeljini, u Bosni i Hercegovini su postojale Prva muška gimnazija u Sarajevu (1879.), Gimnazija u Mostaru (1893.), u Banjoj Luci (1895.), u Tuzli (1899.), u Bihaću (1911.) i Druga gimnazija u Sarajevu od 1905. godine.

² U popisu nastavnika koji su radili od 1919. do 1929. navedenih u istoj monografiji na strani 317, kao nastavnika muzike spominje se ime Esad Bulić. *Monografija - Osamdeset godina bijeljinske gimnazije (1919–1999)*, Mirko Babić (ur.), Gimnazija "Filip Višnjić", Bijeljina 2000., 68.

³ Islahijet (islahijjet – vaspitanje, popravak) u Brčkom osnovano je 1907. u kojem je najizraženiji rad do Prvog svjetskog rata bio u pozorišnoj sekciji.

tamburaški ansambl. Društvo je po osnivanju radilo pri Islamskoj čitaonici pa su o ovom ansamblu mogući podaci kao o Tamburaškom zboru Islamske čitaonice. Osim "Majevica", od hrvatskih društava svoju djelatnost nastavilo je i Hrvatsko tamburaško društvo "Vardar" sa Usore koje je radilo i u prethodnom periodu.

Pored tamburaških ansambala koji su djelovali pri nacionalnim društvima, osnivala su se i društva koja su svoje članove okupljala bez obzira na vjersku i nacionalnu pripadnost. U Tuzli je 1919. osnovano Sportsko društvo "*Sloboda*" pri kojem je osnovan tamburaški orkestar, dok je u Brčkom u ljeto 1938. osnovano Radničko kulturno-umjetničko društvo "*Vaso Pelagić*".⁴ Društvo je ime dobilo po poznatom socijalisti i narodnom tribunu, a aktivnosti sindikalnog pokreta u Brčkom spominju se dosta ranije, još 1927. godine. Naime, prilikom proslave Internacionalnog praznika Prvog maja, u sali tadašnjeg Hotela Srbija održana je svečanost na kojoj je nastupio tamburaški orkestar pod rukovodstvom Mike Bekera.

Osim tamburaških ansambala koji su djelovali institucionalno, postojali su i ansambli koji su djelovali samostalno. U Tuzli je djelovao Tamburaški ansambl "*Bajazo*" dok je u Gornjoj Tuzli od 1925. djelovao Tamburaški zbor Omera Baralića. U Doboju i okolini djelovala su dva takva ansambla: Tamburaško društvo koje je djelovalo pri čitaonici na Čaršiji i tamburaški ansambl pod nazivom "*Veselo društvo*" osnovan u Maloj Bukovici kod Doboja.

Ansambl koji su radili pri društvima imali su solidne uslove za rad, jer su društva imala svoje prostorije. Vlastite prostorije su uticale na poboljšanje kvaliteta rada sekcija što se najbolje vidi iz primjera Muslimanskog prosvjetnog društva "*Islahijet*" iz Brčkog. Društvo je 1922. godine izgradilo vlastiti dom čiju izgradnju je svojim sredstvima finansirao Ibrahim-aga Kučukalić. Još povoljnije uslove društvo je stvorilo 1935. kada je postojeći dom proširen nadogradnjom društvene sale sa binom.

Sala je mogla da primi četiri stotine gostiju i omogućavala je izvedbe pozorišnih komada kao i zabava tamburaškog ansambla.⁵ Manji ansambli koji

⁴ Naziv kulturno-umjetničko društvo je preteča naziva mnogim kulturno-umjetničkim društvima oformljenim poslije Drugog svjetskog rata.

⁵ *Monografija – "Veljko Lukić Kurjak" Gradsko amatersko kulturno-umjetničko društvo Brčko*, GAKUD "Veljko Lukić Kurjak", Brčko 1991., 12. Autori monografije su se pozivali na članak: Asim Bukvica, Brčanski "Islahijet" u službi Zajednice, *Kalendar "Gajreta" za 1941. godinu, 1940.*, 323.

su djelovali samostalno morali su se snalaziti za prostor a najčešće su vježbali po kućama članova ansambla, kao što je slučaj sa ansamblom "Veselo društvo".

Slika 1. *Tamburaški ansambl Muslimanskog prosvjetnog društva "Islahijet" u Brčkom 1937. godine*

U većini slučajeva tamburaški ansambli su imali do petnaest članova a pri nekim ansamblima, kao u Bajazu, svirao je manji broj tamburaša, ali zato vrsnih majstora tamburice. (Trifković, 1983: 142) U mnogim društvima su razmišljali o razvoju tamburaškog muziciranja, pa su u nekoliko ansambala pokrenuti tečajevi sviranja na tamburicama. Pri Tamburaškom društvu na Čaršiji u Doboju tečajeve su vodili Adil i Avdo Hadžimujagić, u Brčkom Ahmet Dervišević, dok su u još jednom dobojskom ansamblu Tamburaškom zboru "Vardar", оформljena dva sastava. Bili su to mlađi sastav i jedan reprezentativni sastav.

Rukovodioci tamburaških ansambala bili su muzički amateri, sa osnovnim notalnim poznavanjem. Ansamblom u Gornjoj Tuzli je rukovodio Omer Baralić, koji je po zanimanju bio učitelj, dok je Alojz Francek vodio ansambl "Bajazo". Prema podacima iz Monografije RSD "Sloboda" (1989: 260) Organizator muzičke sekcije bio je Leonard Banker, a pored njega, razvoju tamburaškog ansambla doprinijeo je i August Mot.⁶ Sredinom tridesetih godina

⁶ Monografija – RSD "Sloboda" 1919–1989, RSD Sloboda" i IGTR "Univerzal", Tuzla 1989., 260.

ansamblom je rukovodio Miško Katušić,⁷ da bi krajem tridesetih godina tu ulogu preuzeo Đuro Baček.

U ponovno formiranom društvu Srpski soko u Tuzli, tamburaškim ansamblom rukovodio je Mihail Branković, dok je kasnije tu ulogu preuzeo Sulejman Mršić. Tamburaške ansamble u Brčkom vodili su Ahmet Dervišević u *"Islahijetu"* i Hajnrih Beker pri Radničkom kulturno-umjetničkom društvu *"Vaso Pelagić"*. Ansambl Tamburaškog društva na Čaršiji u Doboju djelovao je pod rukovodstvom Avde Hadžimujagića, dok je Tamburaškim zborom *"Vardar"* rukovodio Karlo Kovač. *Prvi rukovodilac ansambla "Veselo društvo"* bio je učitelj Predrag Jovanović, a poslije njega Stevan i Mihajlo Panjkov.

Na repertoaru većine tamburaških ansambala koji su djelovali u ovom periodu, može se konstatirati da su bili zastupljeni razni plesovi, najčešće valceri, tanga, zatim marševi kao i starogradske pjesme i sevdalinke. Bilo je i ansambala koji su njegovali razna narodna kola, tako da su ansamblu iz Donje Bukovice kod Doboja kola obavezno bila na repertoaru.

Pored navedenih programa, na repertoaru ansambala koje je osnovao sindikalni pokret najčešće su bile kompozicije sa tekstovima napisanih u duhu radničkog pokreta.⁸ Zbog takvog repertoara, neki ansambli su imali problema sa tadašnjim vlastima. Naime, Radničko kulturno-umjetničko društvo *"Vaso Pelagić"* iz Brčkog je najčešće priređivalo dramske predstave u čijim pauzama je nastupao i tamburaški ansambl društva. S obzirom da su se na repertoaru uglavnom nalazile revolucionarne pjesme, nadležnim vlastima bilo je dovoljno da 1940. zabrane rad ovog društva. Za tuzlanski ansambl *"Bajazo"* je bilo poznato da su veoma rado svirali za građanstvo i da su učestvovali u zajedničkim nastupima sa srodnim ansamblima u Tuzli. Za ovaj ansambl se veže jedan simpatičan navod: *"Zna se pouzdano da članovi 'Bajaza' nikada nisu uveseljavali režimlje"*.⁹

Iz priloženog se može zaključiti da je u ovom periodu djelovao zavidan broj tamburaških ansambala. Bez obzira što je nekoliko ansambala djelovalo pri pjevačkim društvima, njihov rad bio je u velikoj mjeri samostalan. Ako

⁷ Miško Katušić je poslije Drugog svjetskog rata imao značajnu ulogu u razvoju tamburaškog muziciranja u Tuzli.

⁸ Dio testa jedne od kompozicija izvedenih na nastupu Tamburaškog orkestra iz Doboja prilikom proslave Prvog maja 1927. glasi: "Čvrste su radničke grudi, čvrst neka bude naš lik, bratstvo, sloboda svih ljudi, borbeni biće nam klik. Dosta nas okovi muče, glad dugo mori nas, okov kod Moskve već puče, osvete blizak je čas". *Monografija – "Veljko Lukić Kurjak" Gradsko amatersko kulturno-umjetničko društvo Brčko, GAKUD "Veljko Lukić Kurjak", Brčko 1991., 13.*

⁹ Dragiša Trifković, *Tuzlanski vremeplov II*, Pres kliping, Beograd 1983., 142.

izuzmemo Aleksandra Aleksandroviča koji je kraći period rukovodio Tamburaškim ansamblom Gimnazije u Bijeljini, članovi i rukovodioci navedenih ansambala dolazili su iz domicilnog stanovništva. Njihov rad bio je baziran na velikom entuzijazmu i amaterizmu.

Zbog nepostojanja podataka, u ovom periodu se za razliku od prethodnog, nije moglo utvrditi kakva je aktivnost bila u oblasti komponiranja za tamburaške ansamble. Rukovodioci ansambala odigrali su veoma važnu ulogu, ne samo radi rukovođenja ansamblima. Pored osnovne dužnosti vođenja ansamblom, oni su, iako su većinom bili muzički amateri, muzički opismenjivali ostale članove. Na taj način tamburaški ansambli su pored obogaćivanja muzičkog života, doprinosili širenju muzičke kulture.

Limeni duhački orkestri

Poslije Prvog svjetskog rata obnovljena je djelatnost limenih duhačkih orkestara koji su u narodu najčešće poznati pod nazivom – limena glazba. Jedan od prvih orkestara koji je djelovao i u prethodnom periodu bila je Rudarska glazba u Tuzli. Osim ovog orkestra, nekoliko orkestara osnovano je pri Dobrovoljnim vatrogasnim društvima. Limena glazba u Brčkom formirana je 1926., u Tuzli krajem 1928., a u Gračanici krajem dvadesetih godina. U Gračanici je 1922. prvo formirana Vatrogasna četa, da bi 1927. i zvanično bilo oformljeno Vatrogasno društvo u okviru kojeg je formirana limena glazba.¹⁰ Pored navedenih orkestara, limena glazba u ovom periodu postojala je i u Bijeljini.¹¹

Najviše zasluga u postojanju i djelovanju orkestara, kao i obrazovanju mlađih članova svakako pripada rukovodiocima orkestara. Rudarsku glazbu u Tuzli vodio je Snjižek, čije ime je ostalo napoznato.¹² Prvi dirigent i učitelj mlađeg naraštaja u Sokolskoj glazbi u Tuzli bio je Marko Banfić, da bi poslije njega dužnost dirigenta preuzeo Vaclav Moravek.

¹⁰ Zlata Čubrilović, *Počeci i razvoj muzičkog života Gračanice*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1986., 32.

¹¹ Nizam Aliustić, *Počeci i razvoj muzičkog života u Bijeljini i njenoj okolini*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1986., 35

¹² Mirna Marić, *Muzički život u Tuzli do 1983. godine*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1983., 24.

Slika 2. *Limena glazba u Bijeljini tridesetih godina*

Rudarska glazba u Tuzli djelovala je sve do 1929. kada je u nedostatku članova orkestar prestao sa radom. Naime, većina članova orkestra bili su doseljenici, tako da su neki od njih prihvatili državljanstvo tadašnje države, dok su mnogi odselili u druge zemlje. Oni članovi koji su u tom periodu ostali, nisu mogli trenutno zadovoljiti potrebe orkestra što je prouzrokovalo prekid rada. Ipak, ubrzo zatim iz redova mlađih članova Rudarske glazbe 1932. je pri Sokolskom društvu oformljena Sokolska glazba. Tome je doprinijela činjenica da se u Rudarskoj glazbi pored stalnih članova velika pažnja pridavala i obrazovanju mlađeg kadra.

Slika 3. *Limena glazba Sokolskog društva u Tuzli 1934.*

Osim ovog orkestra, i u drugima gradovima formirani su orkestri koji su djelovali pri Sokolskim društvima. Jedan od prvih takvih orkestara bila je Sokolska glazba u Doboju formirana 1920. godine. Nešto kasnije, u Doboju je 1938. godine oformljen još jedan orkestar – limena glazba pri Društvu željezničara.

U Sokolskoj glazbi u Doboju kapelnici orkestara su se mijenjali nešto češće. Prvi dirigent bio je klarinetista Anton Skutar, da bi naredne tri godine orkestrom rukovodio trubač Josip Lukačević. Poslije njega dvije godine orkestrom je rukovodio klarinetista Hinko Lemberger a zatim je tu dužnost preuzeo Damjanović.¹³ U orkestru je bilo dobrih muzičara a među istaknutijim članovima društva bio je Miloš Krapin, vrstan flautista, violinista i klavirista. Pored ovog orkestra, u Doboju je limenom glazbom koja je do 1941. djelovala pri Društvu željezničara rukovodio Đorđe Damjanović.¹⁴

Rukovodilac glazbe u Brčkom bio je Anto Astaloš, dok su Hrvatskom glazbom u Tuzli rukovodili vojni muzičari Ivan Ravnihar i Ferdinand Linhart.¹⁵

¹³ Ime nepoznato

¹⁴ U obzir se može uzeti pretpostavka da je Đorđe Damjanović vodio obje navedene limene glazbe u Doboju. Behija Bajraktarević, *Počeci i vaspitno-obrazovni tokovi u muzičkom životu u Opštini Doboj*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1982., 13.

¹⁵ Ferdinand Linhart (rođen 1900. u Češkoj Třebovi a umro 1966. u Sarajevu) je do Drugog svjetskog rata djelovao u Tuzli a nakon rata bio kapelnik u Sarajevu.

Obojica su u vremenu rukovođenja Hrvatskom glazbom bili dirigenti Vojnog orkestra. Inače, hrvatska glazba djelovala je do 1941. godine o čemu svjedoči fotografija snimljena 1940. godine.¹⁶

Osim finansija, limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Tuzli imala je problema i oko angažiranja rukovodioca glazbe.¹⁷ Poslije svih nedaća, za rukovodioca glazbe postavljen je Ferdo Milkočević. Pod njegovim rukovodstvom orkestar je uz kvalitetan rad, nastupao na raznim priredbama, svečanostima i proslavama. Kao i u mnogim drugim limenim glazbama, rukovodilac orkestra je držao časove te na taj način obučavao mlađi naraštaj i pripremao ih za orkestar. U periodu do 1941. napravljeno je nekoliko snimaka orkestra između kojih su i dvije fotografije iz 1933. i 1934. godine. O djelatnosti Ferde Milkočevića u Tuzli nije pronađeno više podataka, ali o kakvom muzičaru se radilo te o njegovoj djelatnosti poslije Drugog svjetskog rata može se nešto više saznati iz Monografije Muzičke škole u Banjoj Luci.¹⁸

Orkestri su najčešće djelovali institucionalno (Dobrovoljna vatrogasna društva, Sokolska društva) što je podrazumijevalo da su imali svoje prostorije, koje su im omogućavale i bolje uslove za rad. Međutim, formiranje glazbe nije bilo jednostavno jer je osim prostora, za njen rad bilo potrebno nabaviti instrumente, imati članove i rukovodioca, odnosno kapelnika kako se popularno zvao. Kako su pojedini orkestri obezbjeđivali instrumente možemo malo saznati iz primjera Limene glazbe Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Tuzli. U osnivanju ovog društva prva je pomogla Bosanska Solvay tvornica u Lukavcu poklonivši im garnituru od sedam instrumenata. .

¹⁶ Mirna Marić, *Muzički život u Tuzli do 1983. godine*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1983., 25.

¹⁷ Pola godine trajala je prepiska između Dobrovoljnog vatrogasnog društva i tadašnjeg Ministarstva vojske i mornarice u Beogradu s ciljem da se isposluje prekomanda Stjepana Krajtmajera iz Ljubljane u Tuzlu. Umjesto u Tuzlu, Ministarstvo ga je poslije obuke poslalo na službu u Prizren (Kosovo). Mirna Marić, *Muzički život u Tuzli do 1983. godine*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1983., 25.

¹⁸ Ferdo Milkočević (1906–1967) je prije Drugog svjetskog rata vodio limene duhačke orkestre a u ratu je također bio kapelnik. Iz Tuzle u Banja Luku premješten je 1945. godine. Od 1950. najprije je bio sekretar u Muzičkoj školi a zatim nastavnik za violinu i trubu. Veoma kratko, školske 1959/60. bio je i direktor Muzičke škole u Banjoj Luci. Kao svestran instrumentalista, u Gradskom orkestru je svirao violu a bio je i član Pozorišnog operetnog ansambla u Banjoj Luci. Prvobitno je formirao Limeni vatrogasni orkestar a kasnije i Gradski limeni orkestar. Penzionisan je krajem školske 1963/64. godine. Radmila Kulundžija, *Godine s pjesmom, Muzička škola "Vlado Milošević" Banja Luka (1934–2004)*, Muzička škola "Vlado Milošević", Banja Luka 2004., 369.

Kako se navodi u *Monografiji – Sto godina vatrogastva u Tuzli*, tim povodom društvo je dobilo i pismenu obavijest lukavačke tvornice u kojoj je pisalo: "Mi visoko cijenimo svrhu i cilj jednog Dobrovoljnog vatrogasnog društva, kao što je vaše, i zaključili smo stoga, da vam poklonimo sve muzičke instrumente, koji se sada nalaze u našem posjedu".¹⁹ Ovi poklonjeni instrumenti su zaista bili osnova za osnivanje glazbe, ali to nije bilo dovoljno. Društvo se zatim obratilo muzičkoj trgovini u Apatinu u vezi nabavke instrumenata. Već u finansijskom planu za 1929. predviđene su stavke koje su se odnosile za nabavku i kompletiranje instrumentarija, te platu kapelnika. Međutim, ovakav plan gradsko poglavarstvo nije prihvatilo u cjelosti, pa je oko finansijske potpore uvijek bilo problema. Pored instrumenata i finansija, limene glazbe su imale problema i oko nabavljanja partitura. Veliku ulogu u tome imali su kapelnici ansambala, a među najistaknutijim su svakako bili Ivan Ravnihar i Ferdinand Linhart.

Slika 4. *Limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Tuzli tridesetih godina*

¹⁹ *Monografija –Sto godina vatrogastva u Tuzli*, Tuzla: Regionalni istorijski arhiv Tuzla i IGTR O Univerzal OOUR Izdavačka djelatnost, Tuzla 1983., 53.

Vojni orkestar

Osim pjevačkih društava, tamburaških i limenih duhačkih ansambala, značajnu ulogu u razvoju muzičkog života u Tuzli u ovom periodu imao je Vojni orkestar Tuzlanskog garnizona. Orkestar je formiran poslije Prvog svjetskog rata. Članovi orkestra su bili školovani muzičari a većina ih je bila porijeklom iz Češke. Tuzlanski hroničar Dragiša Trifković je o ovom orkestru između ostalog naveo: *"Kako je došlo do toga da je u ovaj orkestar upućeno toliko sposobnih muzičara nije poznato"*.²⁰

Ipak, prilikom istraživanja djelovanja čeških muzičara u Tuzli, došlo se do konkretnijih podataka.²¹ Naime, 1921. godine u novinama u Češkoj se pojavio oglas o raspisanom konkursu za muzičare koji bi bili voljni otići na službu u tadašnju Kraljevinu SHS. Na taj konkurs prijavilo se najviše muzičara iz sjeveroistočne Češke, inače siromašnog kraja.²² Muzičari su se prijavljivali ambasadi u Pragu odakle su upućivani u Beograd.

Nakon odgovarajuće obuke, državnih ispita i ispunjenja svih drugih uvjeta, primani su u vojnu službu. Prema potrebi, raspoređivani su u vojne garnizonske orkestre koji su djelovali po čitavoj tadašnjoj Jugoslaviji. Uglavnom, to su bili školovani muzičari sa određenim iskustvom. Tako je u Tuzli formiran orkestar koji je prema fotografiji orkestra iz 1925. godine, po zastupljenosti instrumenata djelovao kao kamerni simfonijski orkestar. Prvi dirigent orkestra bio je Jaroslav Kudera.²³ U istoj godini orkestar je imao zapažen cjelovečernji koncert. Nažalost, podaci o programu koncerta nisu pronađeni.

Sredinom dvadesetih godina orkestar je pored samostalnih koncerata imao uspješnu saradnju sa horom Srpskog pjevačkog društva "Njeguš" iz Tuzle. Od 1929. do 1933. orkestrom je dirigirao Tihomil Vidošić. Poslije Vidošića, rukovođenje orkestrom preuzeo je Ivan Ravnihar.²⁴ Kao i njegovi prethodnici, veoma uspješno je rukovodio orkestrom. Pod njegovim rukovodstvom desile su

²⁰ Dragiša Trifković, *Tuzlanski vremeplov II*, Pres kliping, Beograd 1983., 152.

²¹ Podaci pronađeni u Češkom listu "Jednota" (Jedinstvo) iz Daruvara. S obzirom da su podaci preuzeti sa fotokopiranih strana, datum i broj ovog časopisa ostali su nepoznati.

²² Iz ovog kraja Češke mnogi muzičari odlazili su širom svijeta kako bi zarađivali sebi za život, i tako širili poznatu izreku Co Čeh – to muzikant (jel' Čeh – muzičar je).

²³ Prošavši Rusiju, Perziju i Tursku, Jaroslav Kudera se poslije Prvog svjetskog rata nastanio u Tuzli. Kraći period djelovao je i u Bjelovaru (Hrvatska).

²⁴ Ivan Ravnihar rođen je 1908. u Sloveniji a školovao se u Ljubljani. U Tuzlu je došao tridesetih godina i radio do 1966. godine. Umro je u Tuzli 1967. godine.

se i određene promjene. Naime, pored muzičara u orkestru koji su bili vojni službenici, postepeno su se uključivali i muzičari građani Tuzle, koji nisu bili u vojnoj službi. Iako je po osnivanju i funkciji bio isključivo vojni orkestar, uključivanjem građana u njegov rad ovaj orkestar je poprimio oblik gradskog orkestra. Od građana u njemu su svirali violinisti: Karlo Dušek, Vladimir Cerić, Rajko Peleš, Otto Fridman, Bogdan Jovanović, Nebojša Miličić, Nikola Mantulin te čelisti Mićo Mihalić i Ema Kulović. Osim ovog orkestra, u sjeveroistočnoj Bosni u ovom periodu nije postojao sličan orkestar. Jedino je u Doboju pri Sokolskom društvu od 1927. djelovao gudački orkestar u kojem su članovi orkestra svirali notalno.²⁵

U nekim elementima tuzlanski orkestar je imao sličnosti sa Sarajevskom filharmonijom. Dok se za filharmoniju pouzdano zna da je osnovana 1923. godine, za tuzlanski orkestar se može reći da je oformljen također početkom dvadesetih godina. Orkestar u Sarajevu je bio sastavljen od muzičara koji su predavali u Oblasnoj muzičkoj školi, zatim članova Vojnog orkestra divizijske oblasti (kao u Tuzli) i muzičara-amatera (kao i u Tuzli tridesetih godina). Iz navedenog repertoara Vojnog orkestra kojeg je izvodio sa pjevačkim društvima u Tuzli, stiče se dojam da je bio zahtjevan i da Tuzlaci u ovo periodu nisu puno bili u raskoraku sa muzičkim zbivanjima u Sarajevu. Pogotovo, u poređenju sa drugim većim bosanskohercegovačim gradovima jer je u Banjoj Luci manji orkestar, na čijem su repertoaru bili zastupljeni komadi s pjevanjem, djelovao tek poslije osnivanja Narodnog pozorišta 1930. godine.

Za razliku od pjevačkih društava i instrumentalnih ansambala u sjeveroistočnoj Bosni, u kojima su u većini slučajeva dirigenti bili muzičari-amateri, za Vojni orkestar se može konstatirati da su dirigenti ovog orkestra bili školovani muzičari. Svojom profesionalnošću i kvalitetom muziciranja orkestar je ostavio neizbrisiv trag u muzičkom životu Tuzle.

Ostali ansambli

Od ostalih ansambala koji su djelovali u ovom periodu, čak dva su djelovala pri društvu "Česká beseda" u Tuzli. Jedan je bio osmočlani instrumentalni ansambl, čiji članovi su bili češki vojni muzičari trenutno na službi u Vojnom orkestru. Ansamblom je rukovodio Jaroslav Koutecky.²⁶ Pored

²⁵ Behija Bajraktarević, *Počeci i vaspitno-obrazovni tokovi u muzičkom životu u Opštini Doboju*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1982., 13.

²⁶ Prije dolaska u Tuzlu, Jaroslav Koutecky je bio vojni kapelnik dvorskog kraljevskog orkestra u Albaniji.

hora i ansambla pri društvu je djelovao i kvartet u sastavu: Karlo Dušek-violina, Jaroslav Kraupner – violončelo,²⁷ Vladimir Cerić – mandolina i Bogumil Dušek – kontrabas. Jedan od zaslužnih Čeha za njegovanje muzičke kulture u Tuzli bio je Karel (Karlo) Dušek a pored njega i njegov brat Bogumil Dušek. Obojica su bili izvrsni slastičarski majstori i vrlo dobri muzičari-amateri.²⁸ Članovi društva "Češka beseda" bili su veoma aktivni u muzičkom životu Tuzle, nastupali su na raznim priredbama, svečanostima i koncertima.

Poslije 1918. u Tuzli su djelovala tri bioskopa: Dinli (ranije Koloseum otvoren još 1912.), Stokanović (u Hotelu Bristol) i Školsko kino u gimnaziji. Nešto kasnije je i u zgradi Hrvatskog doma otvoreno Kino Lemezović. S obzirom na izraženu konkurenciju, vlasnica Kina Dinli angažovala je muzičare koji su svirali za vrijeme predstave jer su tadašnji filmovi bili bez tona. Ansambl je nastupao kao Kino kvartet. Kroz sastav je prošlo mnogo muzičara među kojima su: violinisti Bogdan Jovanović, Nikola Mantulin, Vladimir Cerić, Karlo Dušek, klaviristi Mikula mlađi, Hermina Hirše te čelista Mičo Mihalić.²⁹

Zaključak

Iz priloženog materijala se može zaključiti da je u ovom periodu u sjeveroistočnoj Bosni djelovao zavidan broj tamburaških ansambala i limenih duhačkih orkestara. Mnogi tamburaški ansambli su djelovali pri pjevačkim društvima, dok su limene glazbe najčešće osnovane pri dobrovoljnim vatrogasnim društvima i sokolskim društvima.

Ovaj period ostat će zapamćen i po djelovanju Vojnog orkestra u Tuzli. Osim cjelovečernjih koncerata i nastupa, orkestar je imao uspješnu i značajnu saradnju s pjevačkim društvima iz Tuzle. Ako se ima u vidu da je u Sarajevu, glavnom muzičkom centru u Bosni i Hercegovini, Sarajevska filharmonija osnovana 1923. godine, samo postojanje i djelatnost ovog orkestra u Tuzli u istim godinama dobija još više na značaju. Prisustvo većeg broja kvalitetnih

²⁷ Jaroslav Kraupner rođen je 1900. u Češkoj. Kao odličan violončelista bio je član kvarteta, a pored muzike bavio se fotografijom, motoristikom i drugim zanatskim umjećima. Umro je 1945. godine u Beogradu.

²⁸ Karlo Dušek je rođen 1902. u Češkoj (Visoke Myto) a u Tuzlu je doselio 1924. godine. Njegov brat Bogumil Dušek rođen je 1900. u istom mjestu a u Tuzlu je doselio 1931. godine. Bio je graditelj violina, violončela, kontrabasa i gitara.

²⁹ Kasnije su se počeli prikazivati tonski filmovi sa muzikom odnosno melodijama, a mlađa populacija se ponosila po tome ko je više upamtio melodija iz tih filmova. Dragiša Trifković, *Tuzlanski vremeplov II*, Pres kliping, Beograd 1983., 150.

instrumentalista u gradu Tuzli doprinijelo je formiranju i manjih instrumentalnih sastava. U relevantnoj muzičkoj literaturi u Bosni i Hercegovini navodi se da su češki doseljenici odigrali značajnu ulogu u razvoju muzičkog života u Bosni i Hercegovini. Što se tiče muzičkog života u sjeveroistočnoj Bosni u ovom periodu, ta konstatacija je s punim pravom argumentovana.

Za uspješan rad instrumentalnih ansambala zaslužni su njihovi rukovodioci i dirigenti. Među njima se ističu dirigenti Vojnog orkestra Jaroslav Kudera, Tihomil Vidošić i Ivan Ravnihar koji su bili školovani muzičari. Uvidom u pronađene podatke, teško se moglo u potpunosti utvrditi kakva je u ovom periodu bila aktivnost rukovodilaca ansambala u oblasti komponiranja. Poznato je da je Vidošić kao školovani kompozitor imao veliki opus svojih kompozicija a jedan dio tih kompozicija napisao je baš u vrijeme svog boravka u Tuzli. Pored njega, u znatno manjem obimu je i Veljko Ćesarević napisao nekoliko kompozicija i aranžmana za horove. Djelovanjem brojnih pjevačkih društava, instrumentalnih ansambala i Vojnog orkestra, u razvoju muzičkog života u sjeveroistočnoj Bosni u periodu između dva svjetska rata, napravljeni su značajniji pomaci.

SUMMARY

From the attached material, it can be concluded that during this period, a considerable number of tamburitza ensembles and brass bands were active in northeastern Bosnia. Many tamburitza ensembles were active in singing societies, while brass bands were most often founded in voluntary fire brigades and falconry societies.

This period will also be remembered for the activities of the Military Orchestra in Tuzla. In addition to full-length concerts and performances, the orchestra had a successful and significant cooperation with singing societies from Tuzla. If we bear in mind that in Sarajevo, the main music center in Bosnia and Herzegovina, the Sarajevo Philharmonic Orchestra was founded in 1923, the very existence and activity of this orchestra in Tuzla in the same years gained even more importance. The presence of a large number of quality instrumentalists in the city of Tuzla contributed to the formation of smaller instrumental ensembles. The relevant music literature in Bosnia and Herzegovina states that Czech immigrants played a significant role in the development of musical life in Bosnia and Herzegovina. As for musical life in northeastern Bosnia during this period, this statement is fully justified.

IZVORI I LITERATURA

Arhivi, muzeji:

Arhiv Tuzlanskog kantona

- Srpsko pjevačko društvo "Njeguš" u Tuzli, sig. *SPD "Njeguš" DT*;

Muzej Semberije u Bijeljini

- Biografija Stevana Krnića, rukopis (*bez signature*);

Muzej Istočne Bosne u Tuzli.

Rukopisi:

- Aliustić Nizam, *Počeci i razvoj muzičkog života u Bijeljini i njenoj okolini*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1986;
- Bajraktarević Behija, *Počeci i vaspitno-obrazovni tokovi u muzičkom životu u Opštini Doboј*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1982;
- Čubrilović Zlata, *Počeci i razvoj muzičkog života Gračanice*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1986;
- Marić Mirna, *Muzički život u Tuzli do 1983. godine*, diplomski rad, rkp., Muzička akademija u Sarajevu, Sarajevo 1983;
- Zulić Miradet, *Muzički život u sjeveroistočnoj Bosni 1878–1992.*, doktorska disertacija (rkp.), Muzička akademija, Sarajevo 2008.

Literatura:

- Grabčanović Mustafa, *Bijeljina i Bijeljinci*, BZK Preporod BiH – BZK Preporod, Bijeljina 2006;
- Hadžiahmetović Ismail, *Narodna uzdanica*, Tuzlanski arhiv, Tuzla 1998;
- *Monografija – "Veljko Lukić Kurjak" Gradsko amatersko kulturno-umjetničko društvo Brčko*, Brčko: GAKUD "Veljko Lukić Kurjak" Brčko, 1991;
- *Monografija -Osamdeset godina bijeljinske gimnazije (1919–1999)*, Babić, Mirko (ur.), Bijeljina: Gimnazija "Filip Višnjić" Bijeljina, 2000;

- *Monografija – RSD "Sloboda" 1919–1989*, Tuzla: RSD "Sloboda" i IGTR "Univerzal" Tuzla, 1989;
- *Monografija – Sedamdeset pet godina tuzlanske gimnazije*, Petrović, Zvonko (ur.), Tuzla: Gimnazija u Tuzli, 1974;
- *Monografija –Sto godina vatrogastva u Tuzli*, Tuzla: Regionalni istorijski arhiv Tuzla i IGTR Univerzal OOUR Izdavačka djelatnost Tuzla, 1983.;
- Petrović Slobodan, *Korzo stare Bijeljine (građa za monografiju grada)*, Narodna bibiloteka "Filip Višnjić", Bijeljina 2002;
- Radničko sportsko društvo "Sloboda" Tuzla, *Muzička sekcija 1919–1994*, Tuzla: Muzička sekcija RSD "Tuzla", 1994;
- Trifković Dragiša, *Tuzlanski vremeplov II*, Pres kliping, Beograd 1983;